60-ЙИЛЛАР ШЕЪРИЯТИДА ИЖТИМОИЙ ФИКР ТАДРИЖИ

У.Ҳамдамов

В статье освещается эволюция социально-политической мысли в узбекской поэзии 60-х годов XX столетия.

The article displays the essence of social and political ideas in the Uzbek poetry of the 60s of the XXth century.

Шеър – шоир ўй ва кечинмалари, тафаккурининг меваси. Шундай экан, айни уни синчиклаб текшириш орқалигина масала моҳиятига чуқурроқ кириб бориш мумкин бўлади. Чунончи, А.Орипов шеъриятидаги ғоявий-тематик тадрижни босқичма-босқич кузатганда ижтимоий фикр эволюциясини илғаб оламиз. Бу тадриж қуйидагича тартибда кузатилади: Ватанга муҳаббат – халққа муҳаббатни Ватанга муҳаббатнинг омили сифатида тушуниш – халқнинг истиқболи ҳақида қайғуриш, истиқболини ёруғ кўриш истаги. Шу учала асос А.Орипов ижтимоий поэзиясининг ғоявий йўналиши ва тематик мундарижасини белгилаб беради. Аввало, унинг ижтимоий шеърияти тематик жиҳатдан ранг-баранг: шоир ҳаётнинг турфа муаммоларини қаламга олиб ўз шахсий дарди мақомида ёниб куйлади. Зеро, унинг ижодий принципи шундай: “Буюк замонанинг оташин зарби, унинг қаламига ёт эмас асло” [4.181] деб билади, замона шоири шундай бўлиши керак деб ҳисоблайди. Ҳа, ХХ асрда шеърият мавзу эътибори билан ўзгарган, энди у ёр, маҳбуба, ақиқ лабу камон қошлар сингари мумтоз шеъриятдаги анъанавий мавзуларидан бир қадар йироқ тушиб, тарих, жамият, Ватан, инсон, меҳнат, идеал ҳақида куйлай бошлаган. Албатта, шоир буни шеърга ҳисобламайдиганлар ҳам борлигини яхши билади ва уларни кўзда тутиб “Майлига шеъримни севмас давралар, Ошиқлар сатримдан чекмаслар фарёд” [4.82] дейди. Чунки бу даврга келиб шоир қалби Ватан, юртнинг бир парчасига айланган, ўзини Ватаннинг бугуни ва эртасига масъул ўлароқ ҳис қила бошлаганди.

Шуларга кўра, А.Орипов воқеликка ўзи учун конкретлаштириб олган идеал нуқтаи назаридан қарайди ва муносабатда бўлади. Яъни Ватан, халқ манфаатлари учун фойдали, уларнинг порлоқ истиқболига хизмат қиладиган жиҳатларни ёқласа, бошқаларини ёқламайди. Бу, демак, ғоявий йўналишнинг асоси. Мавзу томонига келсак, маълумки, ижтимоий поэзиянинг тематик доираси даврнинг ижтимоий-маънавий эҳтиёжларидан келиб чиқади. Бу эса А.Орипов шеъриятидаги мавзулар замондош шоирлар ижодида ҳам у ёки бу даражада ишланган демакдир. Шу жиҳатдан шоирни ўзига жалб этган мавзулар доирасини кўздан кечирамиз.

Аввало, шоирнинг илк ижодиданоқ Ватан, халқ мавзулари кенг ўрин тутади, бу тушунчалар А.Орипов шеъриятида энг олий қадриятлар сифатида ва бир-бирига узвий боғлиқ тарзда талқин этилади. Шоир талқинида инсон қисмати Ватан билан чамбарчас боғлиқ (“Юзма-юз”, “Ўйларим”), ҳамма нарса ўткинчи – Ватан боқий қолади, у – аждодларнинг тер ва қони тўкилган муқаддас маъво (“Ўзбекистон”), ниҳоят, у бетакрор гўзал ва мафтункор (“Баҳор”, “Юртим шамоли”, “Ўзбекистонда куз”). Ватан жуғрофий тушунча эмас, у дарахт танаси мисоли илдизлар ила япроқларни – аждодлар ила авлодларни бирлаштиради ва халқ аталмиш шу бирлик маконни Ватанга айлантиради (“Мен нечун севаман Ўзбекистонни?”). Халқининг буюк ўтмиши бор (“Ўзбекистон”), лекин мозий ўтиб толе кўрмаган, инқилоб унга толе йўлини очди (“Юзма-юз”). Яна бу халқ ғоят жафокашу меҳнаткаш, лекин мавжуд ҳолати шунга яраша эмас (“Ўзбекистон”, “Юзма-юз”), ўтмиши ва фазилатларига яшаётгани йўқ. Ватан ва халқни порлоқ келажак кутади, бу йўлда саъй-ҳаракат қилиш, унинг учун фидо бўлишга тайёрлик инсонлик бурчи... Хуллас, Ватан ва халқ мавзусидаги шеърларида асосий ғоявий тенденциялар шулар бўлиб, улар гоҳ очиқча, гоҳи ишора йўли билан ифода этилган. Булар 60-йиллар шеъриятида ушбу мавзулар талқинида жиддий ғоявий ўзгаришлар бўлганини кўрсатади. Тўғри, бу шеърларда давр таъсири йўқ эмас, лекин шунга қарамай, булар бадиий-ижтимоий тафаккурда муҳим янгиланиш эди.

60-йиллар шеъриятида кенг ўрин тутган яна бир тематик гуруҳни “аср одами” деб аташ мумкин. Бу мавзунинг кенг ўрин тутиши ҳам бевосита ижтимоий-маънавий эҳтиёж билан боғлиқ эди. Зеро, янгиланган замон талабини ҳис қилган шоирларнинг бу масалага алоҳида эътибор қилишлари табиий ҳам эди. Агар 60-йиллар аввалида А.Орипов ва Э.Воҳидовлар ижодида порлоқ келажак қуриш ишида жонбозлик қилишга чоғланган, ўз ҳаракатларини аср шиддатига мослашга интилаётган кишилар кўрилган бўлса, шароит ўзгариши билан уларнинг қиёфа-

си ҳам ўзгариб борди. 60-йилларнинг ўрталаридаёқ бу авлодни шижоат ва куч қудратга яраша мақсад йўқлиги (А,Орипов. “Бургут”; Э.Воҳидов. “Тилак”), ўз қобиғига ўралиб қолиш ва лоқайдлик (А.Орипов. “Тилла балиқча”; Э.Воҳидов. “Бонг уринг”), инсоний ҳислардан мосуволик (А.Орипов. “Темир одам”; Э.Воҳидов. “Темиртан даҳолар”) каби жамиятда уч бера бошлаган фожеалар ўйга толдира бошлади. Одамлардаги бундай ўзгариш, албатта, ижтимоий ҳаётдаги ўзгаришлар маҳсули эди. Шу ўзгаришларга мувофиқ энди шартли равишда “инсон манзаралари” деб аташ мумкин бўлган тематик йўналиш пайдо бўлди. Зеро, “одамзод нурдан яралган” қабилидаги романтик ишонч-кайфият абас бўлган, атрофдагиларни Ватан, халқ, порлоқ келажак каби тушунчалардан кўра турмуш ташвишлари кўпроқ банд этиши яққол кўриниб қолган, ҳаёт бир хил зерикарли маромга тушиб қолган эди (А.Орипов. “Турмуш ташвишлари”, “Авлодлар ҳикояси”; Э.Воҳидов. “Ўйлар”, “Бўронлар авлодига”). Ҳаётда катта мақсаднинг йўқлиги инсонни ҳам майдалаштиради, молпарастлик, мансабпарастлик, иғво, ҳасад, мунофиқлик каби одамийликка зид иллатларни уруччитади. Шеърият бундай ҳаёт тарзига нисбатан ҳамиша исён ҳолатида яшади, иллатларни аёвсиз фош қилди (А.Орипов. “Тарбия”, “Тулки фалсафаси”, “Сув”, тўртликлар; Э.Воҳидов. “Икки эпитафия”, “Манфаат фалсафаси” ва б.). Ҳаётда шундай номарғуб ҳолатлар, кишилардаги манфаати шахсияга бурканган лоқайдликни кўраверганлик гоҳ “Қачон халқ бўласан, эй, сен – оломон!” (А.Орипов [4.423]) каби ўтли ҳитоблар, гоҳ “асли худди бизнинг ҳасратларимизни қадим аждод қояга ўйиб ёзган – дунё ўзи шу” қабилидаги фалсафий таскинларга (Э.Воҳидов. “Бу кўҳна ҳасрат”) олиб келади.

60-йиллар авлоди замона шиддати ва янгиланган олам табиатини аввалгиларга қараганда теранроқ ҳис этди. Зеро, жадидлар замона ва дунё аҳволидан хабардор бўлишга, “жаҳон инқилоби” ғоясига мафтун 20-йиллар авлоди оламга қизил тус беришга даъват билан яшаган бўлса, бу авлод ирқи, эътиқоду маслагидан қатъи назар дунёдаги барча халқлар тақдири бир-бири билан боғлиқлиги, дунёнинг олис бир бурчида содир бўлган ҳодиса ўз юртида садо беришини амалда кўриб яшади. Давр шоири ўзини “башар фарзанди” , сайёрамизни она деб атайди. А.Орипов сайёрага илк бор самодан назар солган давр кишиси ҳайратини “Наҳотки еримиз бир кичик соққа? Наҳотки биз шунга жо бўлсак, ҳайҳот!” [4.205] тарзида изҳор қилади. Ҳайрат ортидан англов келади: “Балки ҳув кўринган мовий тўлқинда Сув ичган гўдакнинг нафаси ҳам бор” [4.205]. Гўзал ифода дунёда ҳеч бир ҳодиса йўққи, у шахсан сенинг ҳаётингга алоқасиз бўлса, деган ҳақиқатни бизга етказади. Давр кишиси дунёнинг нечоғли турфа, одам боласига тамом тушуниксиз ва унинг ихтиёридан ташқаридаги қонуниятлар асосида яшаётгани, унда турли замон, лисону маданиятлар қоришиқ яшаётгани – барини самода кўз илғамас шиддатла айланиб турган курраи замин бирлаштириб турганини идрок этди. Буни Э.Воҳидов қуйидагича ифода этади:

Бунда бор қанча ирқ ва қанча миллат –
Бунда бор ёнма-ён нодонлик, даҳо.
Бунда бор ваҳшийлик ва маданият,
Ўқ-ёйдан самовий кемагача то.
Бу – йигирманчи аср аталган фурсат,
Бу – курраи олам аталган бино. [5.225]

Матбуот, радио ва телевидениенинг ривожланиши башариятнинг бирлиги ҳиссини янада чуқурлаштирди. Ҳа, мамлакат чор тарафдан темир қўрғон билан иҳоталанган бўлса-да, бизда ҳам жаҳон маданиятида юзага келаётган “постмодернистик кайфият” аломатлари юз кўрсатаётган эди. Йўқ, бу тўғрида ҳали ҳеч гап йўқ пайт эди, бундайин кайфият ҳақида ғарбда 15-20 йиллардан кейингина гапира бошлайдилар. Чин иқтидор эгалари бўлган шоирларимиз буни ўйлашмаган ҳам, фақат замона руҳини теран ҳис этиб, уни шеърларида акс эттиришга интилганлар, холос.

Иккинчи томондан, энди шоир ахборот алмашуви тезлашган, ҳар қандай хабар, шеър бир кун, бир соат ичида мамлакатга, керак бўлса, дунёга тарқай оладиган бир паллада яшаётганди. Сўз, бадиий каломнинг таъсири кечмиш юзйилликларга солиштирганда мисли топилмайдиган даражаларга етганди. Шоир ҳам шоир, ҳам адолат, тинчлик, эзгулик учун жанг мақомида эди. Бежизга А.Орипов “Вулқон” номли шеърида ўз даврини инқилоб ғафлатдан уйғотган даврга қиёсламайди. Унинг талқинича, ўшанда:

Шоир ҳам жанг чоғи
Етганин пайқаб,
Ахтара бошлади
Ўтли сўзларни.
Эндиликда эса:
Мана, эллик йилки,
Тинмасдан сира,
Отилиб турибди
Бу буюк вулқон.
Дунё бўлаётир
Пок ва бокира,
Шоир ёзаётир
Улуғ бир достон” [4.182].

Албатта, бу ўринда “жаҳон инқилоби” ғояси ёхуд жаҳон икки лагер – социалистик ва капиталистик

дунёларга бўлинган деб билишнинг таъсирини инкор этиб бўлмайди. Лекин дунёда “совуқ уруш” кечаётгани шеъриятни жанг майдонига айлантиргани, ўзини жанггоҳда ҳис қилган ижодкор учун дунё яна иккига ажралгани ҳам ҳақиқат. Ойбекнинг “Курашади икки тўлқин”и кайфият ўн йиллар ўтса ҳам ҳамон долзарб эдики, А.Орипов унга замонавий мазмун берди. Унинг талқинида бу тўлқинлардан “Бири машъум ғоясини Қурол билан ўтказар, Бири эса адолатнинг Дастурини тутқазар” [4.214]. Аслида Эзгулик ва Ёвузлик, Кун ва Тун, Қора ва Оқ, Яхшилик ва Ёмонлик иккилиги инсон билан эгиз туғилган тушунчалардир. Мазкур антоним қарашлар қадимда бўлган, бугун ҳам яшаяпти ва мутлақо эртага ҳам бўлади. Шоир ҳам ўзи мансуб юрт ва давр кайфияти ва манфаатидан келиб чиқиб, бу тушунчаларга ўз мазмунини бағишлайди. Юқоридаги шеърда эса мазмун шоир назаридаги адолат, ҳақиқат ва эзгулик учун курашда кўринади.

XX асрда шеърнинг тематик диапазони тинчлик ва уруш мавзуси билан яна-да кенгайди. Шунинг учун ҳам 60-йиллар авлоди ижодида уруш мавзуси кенг ёритилди. Чунки XX асрга келиб қаерда бошланишидан қатъи назар, уруш дунё афкор оммасини ўйлашга мажбур қилиб қўйди. Чунки уруш ҳаммани ўз таъсирига ола биладиган мудҳиш моҳият касб этганди. Замон нотинч, қуролланиш пойгаси авж олган шароитда замин ва башарият тақдири кўп бор қил устида бўлгани ҳеч кимга сир эмас. Э.Воҳидов ёзганидек, инсон “Заррани ижод этиб, даҳшат бало бунёд этиб, Оқибатни ёд этиб ҳайрон”у лол [4.345] ўтирган вақт эди бу. Худди шу мавзу А.Ориповнинг “Сўнгги уруш” шеърида махсус қаламга олинган. Юз бериши мумкин бўлган даҳшатли фалокат шоир қалбини ларзага солади:

Бир қадам қўйсанг бас – нарёғи ўлим,
Бир қадам қўйсанг бас – шаксиз ҳалокат.
Одамзод бошида турибди шу зум
Қазойи муаллақ, мудҳиш фалокат. [4.477]

Шоир бежиз сўнгги уруш демайди. Чунки хавф солиб турган уруш “наинки одам, ҳаётнинг ўзи”ни ҳам қабрга тиқиши, кўҳна тамаддунни кунпаякун қилиб, умуман башарият келажагини йўқликка юбориши мумкин. Аср “кашф этган” бало қаршисида қалби ларзага келган шоир “сўнгги шеърини ёзишга-да рози”, фақат уруш бўлмаса бас. Шеър руҳидан келиб чиқиб айтиш мумкинки, ўтган асрнинг 60-70-йилларида дунёда ҳукм сурган совуқ уруш ваҳимаси,унинг юракларга етказган даҳшати – буларнинг бари шоирнинг хаёлот оламини ёриб кирган, уни ўз таъсир доирасига олган эди. Бундай кайфиятда, “бир қадам қўйса – нарёғи ўлим” эканлигини, бошларимиз устида “бир соч толасига боғланган шамшир” осилиб турганини ҳис қилган ҳолда яшаётган ижодкорнинг дунё тўғрисида, унинг бошқаруви, равиши ҳақида ўйламаслиги мумкин эмас эди. Булар бари эса ўтган аср иккинчи ярми ўзбек шеъриятининг ижтимоийлашув жараёнига жиддий таъсир кўрсатган муҳим омиллардан ҳисобланади.

XX аср яна интеллект даври бўлди. Одамзод космосга чиқди, денгиз тубига шўнғиди, ўзга сайёрага қадам қўйди, телефон, телевизор, радио, комьпютер кашф этилди. Натижада ақлга эътибор шоирнинг ботинидаги иқлимга қадар ўз таъсирини кўрсатди. Э.Воҳидовнинг “Юрак ва ақл” деган шеърида шу хусусда сўз боради:

Мени бир ён бошласа, ақлим,
Бошқа ёғига етаклар юрак.
Билолмайман, қайбири ҳақли,
Қай бирига ишонмоқ керак? [I,104]

Яъни ақл ва юрак ўртасида талош бўлаётган инсон ўйлари акс этган ушбу шеърда. Ақлнинг устуворлиги ортиб бораётган шароитда ёзилган шеърда шоир ақл ҳақлигини тан олгани ҳолда юрак измига юрмоқни беҳроқ билади, фақат унга ишонади. Албатта, бу шоирнинг рационалистик қарашлар устуворлик касб этиб, ҳисларга эътибор сусайгандек бўлаётган шароитга муносабати, таъбир жоиз бўлса исёнидир. Айни чоғда, шоир асло ақлнинг ролини инкор этмоқчи эмас, фақат меъёрни, инсоннинг онг фаолияти ақлий ва ҳиссий томонлар бирлиги эканлиги унутилмаслигини истайди.

Э.Воҳидов интеллектуал лириканинг қатор яхши намуналарини ярата олгани ҳам юқоридаги фикримиз далилидир. Шоирнинг “Пўлат” деб номланган шеърини ўқиймиз:

У даставвал ойболта бўлди,
Сўнг замбарак бўлиб қуюлди.
Қилич ҳам у, милтиқ ва наган,
У бомба ҳам бўлиб портлаган.
Лекин олган жаҳонни фақат
Перо бўлиб қуюлгач пўлат. [5.68]

Жажжигина шеър. Лекин шу кичик шеър майдонида инсониятнинг пўлат билан боғлиқ ўтмиши ғоят қисқа шаклда баён этилган. Умуман, башарият темир, мис ва пўлат каби тараққиётга туртки берган тенгсиз ашёларни кашф этгунга қадар минглаб йилларни бошидан кечирган. Маъданлар ихтиро қилингач эса эволюцион йўлдаги ҳаракат мисли кўрилмаган даражада тезлашиб кетган. Лекин пўлатнинг ойболта бўлиб қуюлганидан то бомба бўлиб портлагунича ҳам инсон яшаган, изланган, фикрлаган. Айнан шу вақт қайсидир маънода инсониятнинг онгли, англанган ҳаётини белгилайди. Айнан шу даврларнинг қайси бир нуқтасида пўлатдан шоир айт-

ган перо қуюлган. Перо эса одамзод турмушининг маданий босқичидан дарак берувчи бир деталь. Умуман олганда эса ойболта, замбарак, қилич, милтиқ, наган, бомба каби деталларнинг ортида ҳам башар аҳли босиб ўтган ижтимоий сиёсий тарих бўлаклари ётади. Ниҳоят, XX асрга келганда шу пўлат перо шаклида адабиётга, хусусан, шеъриятга кириб келди. Адабиётда гап пўлат ҳақида кетар экан, демак, мавзу ўзга, ижодкорнинг дунёни бадиий эстетик қабул қилиши ўзга. Бу ўзгачалик шоир бадиий тафаккур тарзидаги ижтимоий кайфият билан изоҳланиши, тушунтирилиши мумкин. Пўлатнинг тадрижий такомили натижаси ўлароқ инсоннинг оёғи Ойга, Марсга етди. Шеъриятга эса космонавт, космос мавзулари кириб келди. Чунончи, “Космонавт ва шоир” деб номланган шеъри шу руҳнинг маҳсули.

Биз 60-йиллар авлодининг ижтимоий поэзияси ҳақида фикр юритаркан, асосан, А.Орипов ва қисман Э.Воҳидов ижодига мурожаат қилиш билан чекландик. Албатта, бу йўлни тутганимиз айрим эътирозларни уйғотиши ҳам мумкин. Лекин бундай йўл тутишимизга сабабларимиз борки, шу ўринда уларни қайд этиш мақсадга мувофиқ. Аввало, ҳар бир адабий авлодга хос энг муҳим жиҳатлар шу авлоднинг пешқадам вакиллари ижодида мужассам ифодасини топади. Шу маънода, биз объект сифатида олган шоирлар ижоди улар мансуб авлод ижодидаги ижтиомий поэзия, унинг ғоявий-тематик хусусиятлари ҳақида етарли тасаввур уйғотади. Иккинчидан, агар шу авлодга мансуб шоирлардан кўпроғининг ижодига тўхталганимизда, ишда саноқнинг салмоғи ортиб, обзор характери кучаяр, алоҳида шеърлар таҳлилига кам ўрин қолур эдики, бу тадқиқ усулини маъқул кўрмадик.

Шунга қарамай, 60-йиллар авлодига мансуб шоирларнинг бари биз тўхталган ижтимоий ва адабий-бадиий жараёнларга бевосита гувоҳ бўлган, уларда иштирок этган. Табиийки, уларнинг ижодида ҳам ижтимоий оҳанглар сезиларли ўрин тутади, буни инкор қилиш фикридан йироқмиз. Жумладан,

О.Матжон, Ҳ.Худойбердиева каби шеъриятимизнинг йирик вакиллари ижодини кузатганимизда ҳам тахминан юқорида А.Орипов шеъриятининг ижтимоийлашиш жараёнига ўхшаш манзарага дуч келамиз. Шунингдек, шеърларининг мавзу доиралари ва ғоявий йўналиши ҳам кўп жиҳатлари билан муштараклик касб этади. Бунинг сабаби эса давр руҳининг, замона зайлининг муштарак оқимида мужассам. Аср ва давр равиши тобора турланиб борар экан, шоирнинг атрофни ҳис қилиш, уни ўз ботинида акслантириш тамойили ҳам ўзгариб борди. Беш юз йил олдин ёр, унинг ҳижрони, ағёр, гул, булбул, чархи кажрафтор, комил инсон каби мавзулар қанчалик юракдан куйланган бўлса, XX асрга келиб, истиқлол, озодлик, маърифат, тинчлик, адолат, ҳақиқат янглиғ мавзулар шундай пардаларда тараннум этилди. Чунки ўтган асрнинг сиёсий тарихий эврилишлари оқибатида ижтимоий мавзулар интим характер касб этиб улгурганди. Яъни улар шоир томонидан персонификация қилинди, ижодкорнинг қалби призмасидан ўтиб, шахсийлашди. Жумладан, О.Матжоннинг ҳаёт ва санъатдаги бутун ўзгаришларга ишора этилиб битилган “Аввалгиларга ўхшамас” шеъридан ўқиймиз:

Чарх авзойи бу дам аввалгиларга ўхшамас,
Котибу давру рақам аввалгиларга ўхшамас,
Энди инсон қадри ҳам аввалгиларга ўхшамас,
Кўнглим ичра дарду ғам аввалгиларга ўхшамас,
Ким ул ойнинг ҳажри ҳам аввалгиларга ўхшамас [6.341].

Шеърдаги биргина “аввалгиларга ўхшамас” сўз бирикмаси ҳам давр, ҳам шу давр фарзанди шоир кўнглидаги кайфиятнинг бошқача эканини таъкидлаб тургани бежиз эмас. Дарҳақиқат, шеър айни тарихий сиёсий, ижтимоий психологик дунёқарашлар илдизан ўзгаришга юз тутган паллада – 1988 йилда битилган. У ўзида давр руҳини акс эттирган, даврнинг муайян ижтимоий ҳодисаларига ғоявий-ҳиссий муносабатни ифодалаган. Айни шу шеър муносабати билан айтиш керакки, бу хил ижтимой шеърларга адабий жамоатчиликнинг муносабати бирдек бўлмаган. Шуни назарда тутган профессор У.Норматов ёзади: “кейинги пайтларда адабиётимизнинг қизил империя истибдоди давридаги, жумладан, 60-70-йиллардаги ривожи теварагида қизғин баҳслар кетяпти. Сўнгги ўн йилликлар адабиёти ҳақида гап борганда ўша кезлари яратилган асарлар, хусусан шеъриятга хос етакчи хусусиятлар, чунончи, шеъриятдаги ижтимоий гражданлик руҳи, ошкора публицистик талқин, “гап айтиш”га, даврнинг ўткир масалаларини кўтариб чиқишга мойиллик тамойиллари хусусида гоҳо бирёқламароқ фикрлар ҳам билдириляпти; адабиёт, шеърият, кундалик ҳаёт муаммолари билан ҳаддан ташқари банд бўлиб кетиб, инсон қалбининг илоҳий, сирли сеҳрли томонлари таҳлили, мангу умуминсоний, умумбашарий қадриятлар ифодаси эътибордан четроқда қолган демоқдалар...” [6.369]

Ҳақли эътироф. Гарчанд XX аср ўзбек шеъриятида ижтимоий лирика деб аталмиш ҳар томонлама асосли ва бақувват тамойил шаклланиб, ўз ҳара-кати йўналишида бадиий санъат дурдоналарини яратиб улгурган бўлса ҳам, бошқа ёқдан унинг санъатга алоқаси кам бўлган “гап айтиш” русумидагина битилган публицистик тизмаларига дуч келамиз. Албатта, бундай тизма-

лар шеър, бадиий адабиётга алоқадор асар саналиши мумкин эмас. Айни чоқда, бундай шеърлар (масалан, календарь шеърлар, партия-ҳукумат, доҳийлар мадҳ этилган шеърлар ва ш.к.б.)нинг урчиб кетгани чинакам санъатга дахлдор ижтимоий поэзияни, қайсики ижтимоий дард шахсий дард даражасида куйланган поэзияни инкор қилишга асос бўлолмайди.

Адабиётлар:

1. И.Ғафуров. Ўттиз йил изҳори.- Т.: Адабиёт ва санъат, 1987
2. Қ.Йўлдошев. Ёниқ сўз.
3. Раҳимжонов Н. Давр ва ўзбек лирикаси. – Т.: Фан, 1979
4. А. Орипов. Йиллар армони.- Т.: Адабиёт ва санъат, 1984
5. Э. Воҳидов. Сайланма. Тўрт жилдлик, Биринчи жилд.-Т.: Шарқ,.2000
6. О. Матжон. Иймон ёғдуси.- Т.: Адабиёт ва санъат, 1995

ЎзФА Тил ва адабиёт институти,
2012 йил 26 июнда қабул қилинган
(Тақризчи: проф. Д.Қуронов)